

การขยายบทบาทด้านการค้าของจีนในกัมพูชาตะวันตก: นัยต่อประเทศไทย

Expanding Role of China's trading in West Cambodia: Implications for Thailand

อำพา แก้วกำกง (Ampa Kaewkumkong)*

นักวิจัยประจำสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสำคัญและศักยภาพตลาดในพื้นที่กัมพูชาตะวันตก 2) ศึกษาสถานการณ์และวิเคราะห์การขยายบทบาททางการค้าของจีนในกัมพูชาตะวันตกที่มีต่อประเทศไทย และ 3) นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาการค้าของไทยในกัมพูชาตะวันตก ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ ในพื้นที่จังหวัดบันเตียเมียนเจย พระตะบอง ีพลิน และเกาะกง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า กัมพูชาตะวันตกมีความสำคัญในภาคเศรษฐกิจและการค้าของประเทศ และมีความสำคัญทางการค้ากับไทยมาตั้งแต่อดีต ขณะเดียวกันจีนก็เริ่มขยายบทบาทเข้ามาในกัมพูชาตะวันตกด้วยเช่นกัน แต่สินค้าจากจีนยังไม่มีบทบาทต่อชาวกัมพูชามากนักเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าจากไทยและเวียดนาม อย่างไรก็ตาม จีนมีบทบาทมากขึ้นในรูปแบบการลงทุนโดยตรง และการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาแก่กัมพูชา ดังนั้น ไทยจึงต้องรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเน้นทำการค้าที่เป็นมิตรจันท์ “เพื่อนบ้าน”

คำสำคัญ: การขยายบทบาท การค้า จีน กัมพูชาตะวันตก ไทย

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the importance and potential of goods in West Cambodia 2) study the situation and analyze the impact of China's expanding role on trade in West Cambodia on Thailand, and 3) propose policy implication on the development of Thailand's trade in West Cambodia. The researcher has employed a qualitative method by collecting primary data and interviewing in the area of Koh Kong, Battambang, Pailin and Banteay Meanchey Provinces and has analyzed the data using descriptive research. The study shows that West Cambodia is important for Cambodia's economy and trade. Regarding its importance to Thailand, trade relations can be traced back long ago. Meanwhile, China's role in West Cambodia has been increasing. In terms of trade, it is found that China's position is still nominal in the market when compare to that of Thailand and

Vietnam, China however is more plays on foreign direct investment and official development assistance. Therefore, Thailand should maintain the relationship between the two countries and emphasize amicably trade as “neighbors”

Keywords: Expanding role, trading, West Cambodia, Thailand

1. บทนำ

ปัจจุบันจีนเป็นประเทศดาวรุ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจโลก แล้วยังมีบทบาทสำคัญในหลายประเทศรวมทั้งอาเซียน ซึ่งกัมพูชาก็เป็นประเทศที่จีนมีบทบาทสูงมาโดยตลอด จีนกับกัมพูชามีสายสัมพันธ์อันยาวนานนับตั้งแต่มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในปี พ.ศ. 2501 จากนั้นก็ได้พัฒนาความสัมพันธ์เรื่อยมา และเมื่อก้าวสู่ศตวรรษใหม่ในปี พ.ศ. 2543 ความสัมพันธ์ก็ยิ่งกระชับแน่นแฟ้นขึ้นจากการเยือนกัมพูชาของประธานาธิบดี เจียง เจ๋อ หมิน ที่ถือเป็นประวัติศาสตร์และเป็นจุดหักเหที่สัมพันธ์ภาพจีนกับกัมพูชาจะก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ (วัชรินทร์ ยงศิริ, 2548) ในปีนี้เอง ทั้งสองฝ่ายได้จัดตั้งคณะกรรมการความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าขึ้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าการลงทุนได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังเกิดความร่วมมือในด้านอื่นๆ ตามมา ซึ่งในปี พ.ศ. 2545 ได้มีความร่วมมือด้านการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการก่อสร้างสาธารณูปโภค จากนั้นจึงได้ขยายความร่วมมือออกไปในด้านเศรษฐกิจ การค้า วัฒนธรรม การศึกษา และการทหาร (เสิดา สอนศรี และคณะ, 2552)

ในด้านการค้าการลงทุนเป็นที่ทราบดีว่ารัฐบาลกัมพูชามีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศระยะยาวที่มุ่งหลุดพ้นจากความเป็นประเทศยากจนภายในปี พ.ศ. 2563 โดยการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพิ่มการลงทุนของภาคเอกชน ปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนปฏิรูปตลาดการค้าให้เป็นตลาดเสรี นับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้กัมพูชาดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มุ่งแสวงหาความร่วมมือในการฟื้นฟูบูรณะประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจ และสร้างความสัมพันธ์กับประชาคมโลกทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี และจากการที่กัมพูชาได้เปิดประเทศเพื่อการค้าและเปิด

รับการลงทุนตรงจากต่างประเทศ แล้วจีนก็เป็นประเทศมหาอำนาจที่กัมพูชามองว่าสามารถเป็นที่พึ่งพาได้ทั้งความช่วยเหลือและการพัฒนาเศรษฐกิจ ขณะที่จีนเองก็มีนโยบายมุ่งลงใต้ (Go to South) สู่อุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อขยายการค้าและหาเส้นทางออกสู่ทะเล กัมพูชาจึงเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสนใจติดต่อกับชายด้วย (เสิดา สอนศรี และคณะ, 2552) ดังนั้น จีนจึงมีบทบาทสำคัญต่อกัมพูชาทั้งในด้านการค้าการลงทุน การร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและโดยอ้อมที่เป็นการส่งเสริมความอยู่ดีกินดีของชาวกัมพูชา

การขยายบทบาทของจีนในกัมพูชานับวันจะเติบโตขึ้นและเป็นไปอย่างรวดเร็ว อันจะส่งผลต่อไทยซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าสำคัญของกัมพูชา โดยเฉพาะตลาดทางตะวันตกที่เป็นเขตอิทธิพลด้านการค้าและแหล่งกระจายสินค้าของไทย ซึ่งมีภาพลักษณ์โดดเด่นมากกว่าคู่แข่ง และได้รับความนิยมจากการที่มีพรมแดนติดกันทำให้ประชาชนทั้งสองฝั่งมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมานาน มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน บางส่วนสามารถใช้สื่อสารภาษาไทยได้ และประการสำคัญคือสามารถใช้สกุลเงินบาทในตลาดได้ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้สินค้าไทยมีความต้องการสูงและสามารถครองส่วนแบ่งตลาดในกัมพูชาตะวันตก แต่ปัจจุบันจีนได้พยายามขยายบทบาทเข้ามาในพื้นที่นี้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย ไทยจึงต้องเผชิญกับการแข่งขันมากขึ้น ประกอบกับระดับการเปิดเสรีทางการค้าค่อนข้างมาก ทำให้การค้าในกัมพูชาต้องเผชิญกับภาวะการแข่งขันที่รุนแรงจากผู้ผลิตสินค้าในประเทศต่างๆ ที่ครองส่วนแบ่งตลาดกัมพูชาแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสินค้า เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าเกษตรและเครื่องจักรกลการเกษตร วัสดุก่อสร้าง และรถจักรยานยนต์ที่เป็นพาหนะสำคัญของ

เกษตรกร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวกัมพูชา และสินค้าด้านยานยนต์ก็เริ่มได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น (สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2553)

การขยายบทบาททางการค้าของเงินในกัมพูชาตะวันตก นับวันจะส่งผลกระทบต่อตลาดการกระจายสินค้าของไทย จังหวัดในกัมพูชาตะวันตกถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญและเป็นเมืองหลักทางเศรษฐกิจของกัมพูชาเช่น จังหวัดพระตะบองและจังหวัดเกาะกง ดังนั้นหากสินค้าจากประเทศใดสามารถครองตลาดได้ก็เท่ากับมีส่วนแบ่งตลาดสินค้าในสัดส่วนที่มาก การศึกษาการขยายบทบาทด้านการค้าของเงินตลอดทั้งความร่วมมือด้านอื่นๆ ของเงินในกัมพูชาตะวันตกจึงเป็นการศึกษาในอีกมุมหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อันจะเป็นปัจจัยนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรของเงินกับกัมพูชาและมีส่วนสนับสนุนความร่วมมือของประเทศให้ก้าวหน้าขึ้นไปอีก ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการระบายสินค้าของไทย ไทยจึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันสถานการณ์และเข้าใจความสัมพันธ์ของเงินกับกัมพูชา เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง ประกอบกับสภาพแวดล้อมโลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทุกประเทศต่างให้ความสนใจกับการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความมั่นคงในด้านอื่นๆ ตามมา ทำให้มิติทางเศรษฐกิจถูกนำมาใช้เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นนับแต่ยุคหลังสงครามเย็น งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษา

- 1) ความสำคัญและศักยภาพตลาดในพื้นที่กัมพูชาตะวันตก
- 2) สถานการณ์และวิเคราะห์การขยายบทบาททางการค้าของเงินในกัมพูชาตะวันตกที่มีต่อประเทศไทย
- 3) นำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาการค้าของไทยในกัมพูชาตะวันตก

2. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาพื้นที่ในจังหวัดของกัมพูชาตะวันตกที่ติดกับจังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และตราดของไทย ได้แก่ จังหวัดบันเตียเมียนเจย พระตะบอง โพลิน และเกาะกง ซึ่งเป็นจังหวัดยุทธศาสตร์สำคัญของกัมพูชา มี

ศักยภาพทางตลาดและมีแนวโน้มการพัฒนาด้านการค้าการลงทุนของกัมพูชา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มุ่งสำรวจข้อมูลเชิงลึกระดับพื้นที่และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาและส่งเสริมการค้าของไทยกับกัมพูชาตะวันตกซึ่งเป็นตลาดสำคัญในการกระจายสินค้าของไทย ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล 3 ลักษณะ คือ การศึกษาจากเอกสาร (documentary study) การศึกษาภาคสนาม (field study) ร่วมกับการสัมภาษณ์ (interview) ทั้งนี้ นักวิจัยได้ลงพื้นที่ 3 ครั้งคือ 1) วันที่ 15-19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ร่วมงาน Thailand Trade Exhibition 2012 ณ กรุงเทพมหานคร 2) วันที่ 6-8 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ลงพื้นที่จังหวัดตราดและจังหวัดเกาะกง และ 3) วันที่ 8-10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ลงพื้นที่จังหวัดจันทบุรี จังหวัดพระตะบอง จังหวัดบันเตียเมียนเจย และจังหวัดโพลิน โดยมีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (key informants) ดังนี้

1. คุณดวงใจ จันทร์ ผู้ประกอบการจากจังหวัดตราดที่เข้าร่วมงานแสดงสินค้า ณ กรุงเทพมหานคร
2. คุณประเสริฐ สิริ ผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่จังหวัดตราดและจังหวัดเกาะกง
3. ดร.ณุกานดา คิติกุวัฒนา เลขานุการสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จันทบุรี
4. คุณอรนุช ผลรัตน์ นายกสมาคมธุรกิจไทยในกัมพูชา
5. H.E. BUN TUN, Vice president of Koh Kong chamber commerce and Provincial Council member of Koh Kong Province
6. Mr. NEANG CHANTHARA, Vice Secretarial of Provincial Hall responsible of Land, Chief Investment officer, and Assistant's Governor Battambang Province
7. Mrs. CHERN CHON ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าและบริการในจังหวัดเกาะกง
8. Mr. SUY VAN PHIRUM อาชีพรับจ้างขับรถรับ-ส่งปอยเปต-พนมเปญ

วัตถุประสงค์สร้างซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ตลอดจนสินค้าฟุ่มเฟือยที่มีแนวโน้มความต้องการสูงขึ้นเรื่อยๆ คือ กลุ่มรถจักรยานยนต์และรถยนต์ เป็นต้น ทั้งนี้ กัมพูชาตะวันตกนับเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีพัฒนาการที่ดีทางเศรษฐกิจและสังคมมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีศักยภาพเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของรัฐบาล โดยเฉพาะเป็นแหล่งการค้าการลงทุนในกิจการสำคัญเพื่อการพัฒนาประเทศจากนักธุรกิจต่างชาติ โดยเฉพาะประเทศคู่ค้าหลักอย่างไทยครองส่วนแบ่งตลาดในพื้นที่และพึ่งพากันมานาน หากแต่ปัจจุบันจีนและเวียดนามก็ได้พยายามขยายการค้าการลงทุนเข้ามาในพื้นที่กัมพูชาตะวันตกเช่นกัน อันจะมีผลต่อการค้าการลงทุนของไทยที่เป็นคู่ค้าสำคัญในพื้นที่ด้วย ผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ความสำคัญและศักยภาพตลาดในพื้นที่กัมพูชาตะวันตก

ปัจจุบันกัมพูชาพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติ (National Strategic Development Plan) ฉบับที่ 4 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552 - 2556) มีจุดมุ่งหมายก้าวสู่การพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน รัฐบาลของสมเด็จพระนโรดม โนโรดม ได้แถลงนโยบายและประกาศใช้ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยม (จัตุโกณ) (Rectangular Strategy) เพื่อการเจริญเติบโต การจ้างงาน ความเสมอภาค และประสิทธิภาพในกัมพูชา ในด้านการค้าระหว่างประเทศรัฐบาลได้ประกาศและดำเนินนโยบายการค้าเสรีที่อาศัยกลไกตลาด ส่งเสริมการลงทุนของนักธุรกิจท้องถิ่นและต่างชาติที่สอดคล้องกับทิศทางนโยบายและกฎหมายของประเทศ และเร่งสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคให้เพียงพอและเอื้อต่อการค้า กัมพูชายังได้ปรับปรุงกฎหมายการค้าและการลงทุนให้ถูกต้องสอดคล้องกับสากลเพื่ออำนวยความสะดวกให้นักลงทุน รวมทั้งมีนโยบายป้องกันการละเมิดทรัพย์สินของนักลงทุนด้วย จึงเห็นได้ว่ากัมพูชาเริ่มเปิดประเทศและขยายการค้าการลงทุนกับต่างประเทศมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ทำให้เศรษฐกิจกัมพูชายาวตัวอย่างต่อเนื่อง เฉพาะการค้าระหว่างประเทศ กัมพูชาได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในปี พ.ศ. 2542 และเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกในปี พ.ศ. 2550 ทั้งนี้ จุดเด่นของการค้ากับกัมพูชา

คือ การมีข้อกีดกันทางการค้าหรือมีข้อจำกัดด้านการค้าน้อยมาก และไม่มีการจำกัดปริมาณการนำเข้าสินค้า แต่ผู้ที่ประสงค์จะนำสินค้าเข้าต้องชำระภาษีขาเข้าและภาษีผู้บริโภคตามที่กฎหมายกำหนด (ICSC, 2012)

สำหรับพื้นที่กัมพูชาตะวันตก นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากหลายจังหวัดเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและการค้า ซึ่งต่างก็มีความสำคัญ คือ

3.1.1 ภาคเกษตรกรรม กัมพูชาตะวันตกถือเป็นแหล่งผลิตสำคัญ พืชผลที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการค้าของกัมพูชา คือ ในจังหวัดพระตะบองที่มีชื่อเสียงด้านการเพาะปลูกข้าวและสามารถผลิตข้าวเพื่อเลี้ยงคนทั้งประเทศดังสมญานาม “ขามข้าวของกัมพูชา” และกัมพูชายังมีส่วนแบ่งการส่งออกเฉพาะกลุ่ม ASEAN เป็นอันดับ 3 รองจากไทยและเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีพืชเศรษฐกิจสำคัญอื่นๆ ที่ผลิตได้ในกัมพูชาตะวันตก เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง มันเทศ และงา เป็นต้น (AFSIT: 2009; Seng Vang: 2011; Ministry of Agriculture, Fishery and Forestry: 2011)

3.1.2 ภาคอุตสาหกรรม กัมพูชาตะวันตกได้เปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษขึ้น 2 แห่ง คือ นิคมอุตสาหกรรมปอยเปตโอเนียง (Poipet O'Neang Special Economic Zone) จังหวัดบันเตียเมียนเจย และนิคมอุตสาหกรรม Nearng Kok (Nearng Kok Industrial Zone) หรือนิคมอุตสาหกรรมเกาะกง จังหวัดเกาะกง เพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมเกาะกงได้เริ่มดำเนินการผลิตแล้ว โดยนิคมอุตสาหกรรมเกาะกงมีถนนหมายเลข 48 ผ่าน สามารถเชื่อมต่อไปยังกรุงพนมเปญและจังหวัดสีหนุวิลล์ด้วยถนนหมายเลข 4 นิคมอุตสาหกรรมเกาะกงได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจ้างงานทั้งในท้องถิ่นและต่างประเทศ และช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัด อันเป็นผลมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติเข้ามายังกัมพูชา เช่น ชาวเกาหลีย้ายมาทำงานในบริษัทผลิตรถยนต์ยี่ห้อฮุนไดที่มีฐานการผลิตในจังหวัดเกาะกง (ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2549)

3.1.3 การค้าชายแดน การค้าชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (สระแก้ว ตราด จันทบุรี) มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงที่สุด ซึ่งมีพรมแดนและมีจุดการค้าชายแดนร่วมกันกับจังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย พระตะบอง โพลิน และเกาะกง ดังนั้น จังหวัดเหล่านี้จึงเป็นประตูการค้าที่มีความสำคัญต่อการค้าของกัมพูชากับไทย โดยไทยถือเป็นประเทศคู่ค้าลำดับต้นๆ ของกัมพูชา (Economy Watch, 2010)

3.1.4 แหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า กัมพูชาตะวันตกยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้า โดยมีโครงการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำขนาดใหญ่อยู่ระหว่างการก่อสร้างในจังหวัดเกาะกง 2 โครงการ ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2554 คือ เขื่อนตาไต (Stung Tatay Hydro Power Plant) และเขื่อนรูสตีจรัมครอม (Russey Chrum Krom Hydro Power Plant) ซึ่งหากสร้างแล้วเสร็จเขื่อนแห่งนี้จะเป็นเขื่อนพลังงานน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกัมพูชา การสร้างเขื่อนนอกจากจะทำให้จังหวัดเกาะกงรวมถึงจังหวัดอื่นๆ ของประเทศมีไฟฟ้าใช้ในอนาคตแล้ว ในระหว่างการสร้างยังก่อให้เกิดการจ้างงานชาวกัมพูชาในจังหวัดเกาะกงและจังหวัดใกล้เคียง รวมถึงช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในจังหวัดจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานจีนจำนวน 800-1,000 คน เพื่อการก่อสร้างเขื่อน ซึ่งมีการเช่าที่พักอาศัยและการจับจ่ายใช้สอยสินค้าเพื่ออุปโภคและบริโภค (Investment in Cambodia, 2012)

3.1.5 เส้นทางคมนาคมขนส่ง การพัฒนาถนนในกัมพูชาตะวันตกที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดสำคัญของกัมพูชา ส่วนใหญ่ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยและพร้อมใช้งานแล้ว การเปิดใช้ถนนหมายเลข 48 (เกาะกง-สเรอัมเบิล) ส่งผลให้ปริมาณการสัญจรขนส่งสินค้าไปยังกรุงพนมเปญหรือจังหวัดอื่นๆ เพิ่มสูงขึ้น ขณะเดียวกันก็สามารถเชื่อมต่อกับถนนหมายเลข 4 ไปยังกรุงพนมเปญหรือจังหวัดสีหนุวิลล์ และก็สามารถเชื่อมต่อกับถนนหมายเลข 3 สู่อุ้งกัมพูชา ซึ่งจะเชื่อมโยงการขนส่งสินค้าไปยังประเทศเวียดนามได้ ส่วนเส้นทางระหว่างจังหวัดในกัมพูชาตะวันตกกับจังหวัดอื่นที่สำคัญคือ ถนนหมายเลข 5 จากชายแดนปอยเปตไปสิ้นสุดที่กรุงพนมเปญ ผ่านเมืองศรีโสภณ และจังหวัดพระตะบอง

(ถนนหมายเลข 56 ไปจังหวัดอุดรมีชัย และหมายเลข 57 ไปจังหวัดโพลิน) และถนนหมายเลข 6 จากศรีโสภณไปเสียมเรียบ

3.1.6 ประตูสู่กัมพูชา กัมพูชาตะวันตกยังเป็นประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยว หรือการเดินทางเข้าสู่กัมพูชาด้วยเช่นกัน ซึ่งพบว่ามีผู้เดินทางเข้าสู่กัมพูชาโดยผู้เดินทางเข้ากัมพูชาผ่านชายแดนกัมพูชา-ไทยและท่าเรือสีหนุวิลล์ หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางอาจใช้เส้นทางคมนาคมทางบกไปยังแหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่เป้าหมายตามต้องการในลำดับต่อไป (Ministry of tourism of Cambodia, 2012)

3.1.7 ภาคการท่องเที่ยว ก็พบว่ามียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่สนใจไปท่องเที่ยวในพื้นที่กัมพูชาตะวันตก แต่ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เดินทางเข้ากรุงพนมเปญและจังหวัดเสียมเรียบที่มีมากกว่า 2 ล้านคนต่อปี (Cambodia Investment Information, 2012) ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งธรรมชาติและทางวัฒนธรรมสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น Banteay Chhmar Temple จังหวัดบึงเตี้ยเมียนเจย Dang Tung จังหวัดพระตะบอง ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ชื่นชอบธรรมชาติ การเดินป่า การชมวิถีธรรมชาติที่สวยงามและเกาะ Sdech ในจังหวัดเกาะกง มีชายหาดและทะเลที่สวยงาม มีปลาหลากหลายชนิด มีแนวปะการังที่สวยงามในน้ำทะเลที่ใสสะอาด (Tourism of Cambodia, 2012)

3.2 การค้าของเงินกับกัมพูชา และการขยายบทบาทในกัมพูชาตะวันตก

ความสัมพันธ์แบบทวิภาคีของกัมพูชากับจีนได้เจริญรุดหน้าอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ และเมื่ออย่างก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามใน “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยความร่วมมือแบบทวิภาคีจีน-กัมพูชา” ทำให้ความสัมพันธ์กระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การจัดตั้งคณะกรรมการความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้า แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายด้านการค้าการลงทุนมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งยังก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านอื่นๆ ตามมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีความร่วมมือด้านการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการก่อสร้าง

สาธารณูปโภค รวมถึงขยายความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจ การค้า วัฒนธรรม การศึกษา และการทหาร และในปี พ.ศ. 2549 ทั้งสองฝ่ายได้ประกาศแถลงการณ์ร่วมว่าจะสร้างความร่วมมือแบบหุ้นส่วนอย่างรอบด้าน โดยความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจจะมีทั้งในแง่ของการค้า การลงทุน และความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (ODA) เพื่อสร้างและบูรณะสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน รางรถไฟ รวมทั้งการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานน้ำ ซึ่งความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาเหล่านี้ก็จะเป็แรงผลักดันให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชน เกิดการจ้างงาน การค้า และการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกัมพูชา เป็นต้น (Sotharith, 2010)

3.2.1 การค้าระหว่างประเทศ ตัวเลขการค้าระหว่างประเทศของกัมพูชากับจีนได้เติบโตอย่างมาก นับตั้งแต่ที่กัมพูชาเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน โดยข้อมูลในปี พ.ศ. 2550 การค้าระหว่างจีนกับกัมพูชาเพิ่มขึ้นมากกว่า 72 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2535 เพราะจีนได้ให้สิทธิพิเศษด้านการค้ากับกัมพูชาเป็นอย่างมาก หากแต่กัมพูชาก็ยังไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากสิทธิพิเศษได้มากนัก เนื่องจากกัมพูชามีปัญหาด้านคุณภาพสินค้า มีข้อจำกัดด้านข้อมูลทางการตลาดในประเทศจีน และวิธีการเข้าสู่ตลาดในประเทศจีน (Sotharith, 2010) ดังนั้น ถึงแม้ข้อมูลทางการค้าจะบ่งชี้ว่า การค้าขายระหว่างกันมีอัตราการขยายตัวค่อนข้างสูง แต่จากข้อจำกัดในหลายด้านของกัมพูชา ทำให้ฝ่ายกัมพูชาขาดดุลการค้าแก่จีนอย่างมหาศาล ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าสินค้าที่กัมพูชานำเข้าจากจีนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัตถุดิบชั้นกลางในอุตสาหกรรมที่จีนเข้ามาลงทุน โดยอาศัยข้อได้เปรียบด้านค่าจ้างแรงงานราคาถูก สิทธิพิเศษในการลงทุน และสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) เพื่อการส่งออกไปยังตลาดในประเทศพัฒนาแล้ว โดยเป็นที่น่าสังเกตว่าสินค้าขั้นสุดท้าย (Final goods) ที่นำเข้ามาเพื่อการอุปโภคบริโภคมีน้อยมาก และยังมีแนวโน้มว่าผลผลิตทางการเกษตรของกัมพูชาจะส่งออกไปยังจีนมากขึ้น จากการที่รัฐบาลจีนได้รับสัมปทานที่ดินในกัมพูชา เพื่อการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร เช่น ปาล์มน้ำมัน และยางพารา เป็นต้น (Global Trade Atlas, 2011)

3.2.2 การลงทุนของจีนในกัมพูชา จีนมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการออกไปลงทุนในต่างประเทศมากขึ้นภายใต้ยุทธศาสตร์ “เดินออกไป (Zou Chu Qu)” ที่ระบุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2549-2553) โดยอาเซียนถือเป็นแหล่งเป้าหมายการลงทุนในอันดับต้นๆ ของจีน และจีนได้สนใจลงทุนในไทยและภูมิภาคอินโดจีนเพิ่มขึ้นมากในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553-2554 (อักษรศรี พานิชสาส์น, 2554) ส่วนกัมพูชารัฐบาลก็ได้มีนโยบายความตกลงทวิภาคีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนกับรัฐบาลประเทศต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักลงทุนว่าจะสนับสนุนและปกป้องการลงทุนซึ่งกันและกัน ซึ่งนักลงทุนโครงการขนาดใหญ่หลักๆ จะมาจากประเทศจีนและเกาหลีใต้ ทั้งนี้ นักลงทุนจีนได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในกัมพูชามากขึ้นเรื่อยๆ จากการรายงานของสภาเพื่อการพัฒนาแห่งชาติกัมพูชา (Council for the Development of Cambodia: CDC) เมื่อปี พ.ศ. 2553 พบว่า นักลงทุนจีนเป็นนักลงทุนรายใหญ่ที่สุดในกัมพูชา มียอดการลงทุนสะสมราว 8 พันล้านเหรียญสหรัฐ และภาคการผลิตที่นักลงทุนจีนดำเนินการในกัมพูชา ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างเขื่อน การสำรวจและขุดเจาะเหมืองแร่ ระบบชลประทาน และอุตสาหกรรมสิ่งทอ

3.2.3 ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของจีน จากฐานข้อมูล CDC ซึ่งเก็บรวบรวมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 พบว่า ทางกรจีนได้ให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชาในด้านต่างๆ จำนวน 34 โครงการ งบประมาณ 1,279 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นโครงการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant) 11 โครงการ งบประมาณ 145 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และโครงการให้ความช่วยเหลือให้เงินกู้แบบมีเงื่อนไข (Concessional Loan) 23 โครงการ งบประมาณ 1,134 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมีโครงการในกัมพูชาตะวันตก 6 โครงการ เป็นงบประมาณทั้งสิ้น 352,345,424 เหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 27.55 ของวงเงินงบประมาณ แบ่งเป็น ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางบก 3 โครงการ ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางน้ำ ด้านการวิจัยและการพัฒนาและด้านความมั่นคง ด้านละ 1 โครงการ มีรายละเอียด ดังนี้ 1) โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการ

ก่อสร้างรางรถไฟเชื่อมระหว่างไทยกับกัมพูชา (Missing Link) เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อทางรถไฟระหว่างสถานีปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจยกับสถานีอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วของไทย 2) โครงการสร้างเขื่อน Kanchhot ในจังหวัดพระตะบองเพื่อใช้ประโยชน์ในภาคการเกษตร 3) โครงการจัดซื้ออุปกรณ์ตรวจจับขบวนการค้ายาเสพติด เพื่อความมั่นคงของประเทศ 4) โครงการบูรณะถนนหมายเลข 57 ระยะทาง 144 กิโลเมตร จากจังหวัดพระตะบองถึงจังหวัดโพลิน ซึ่งเป็นถนนเลียบชายแดนระหว่างประเทศกัมพูชากับประเทศไทย 5) โครงการบูรณะถนนหมายเลข 57B ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมต่อภายในจังหวัดพระตะบองและ 6) โครงการบูรณะถนนหมายเลข 59 ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดพระตะบองกับจังหวัดบันเตียเมียนเจย

3.2.4 ความเชื่อมโยงระหว่างการค้าและการลงทุนกับการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของจีน ความช่วยเหลือทั้งแบบให้เปล่าและเงินกู้แบบมีเงื่อนไข เป็นโครงการที่จีนให้การช่วยเหลือโดยให้สัมปทานแก่ภาคเอกชนของจีนดำเนินการ เช่น กลุ่ม Shanghai Construction (Group) และกลุ่ม China Road and Bridge Corporation (CRBC) ซึ่งรับสัมปทานจากรัฐบาลจีนในการก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานในกัมพูชา เป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วอาจกล่าวได้ว่า เป็นไปเพื่อขยายโอกาสการลงทุนของภาคเอกชนจีนในกัมพูชาโดยสมบูรณ์ เนื่องจากได้นำเครื่องจักร อุปกรณ์และวัสดุก่อสร้าง ส่งตรงมาจากประเทศจีน นอกจากนี้ ยังมีแรงงานในระดับวิศวกรและช่างเทคนิคที่ล้วนเป็นคนจีน มีการจ้างงานแรงงานไร้ฝีมือชาวกัมพูชาเพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนในความเชื่อมโยงระหว่างการค้ายังไม่สามารถสรุปได้ แต่ก็พบว่ามีการนำเข้าสินค้าจีนเปิดร้านค้าในพื้นที่เพื่อรองรับการบริโภคสินค้าจีนของกลุ่มแรงงานจีน สินค้าที่พบเช่น อาหารจีน (อาหารกระป๋อง เส้นบะหมี่ และเต้าหู้ เป็นต้น) ชาจีน และเครื่องเทศสำหรับประกอบอาหารจีน เป็นต้น ทั้งนี้ การเข้ามาของสินค้าจีนอาจส่งผลในแง่ของจิตวิทยาการตลาด เนื่องจากคนในท้องถิ่นมีทัศนคติที่ดีกับจีน เพราะจีนให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ดังเช่นกรณีการสร้างเขื่อนในเกาะกงที่ลงทุนโดยบริษัท

อุตสาหกรรมหนักแห่งชาติจีน (China National Heavy Machinery Corporation) และบริษัท China Huadian Hong Kong ยกเว้นบางโครงการที่เป็นการค้าระหว่างประเทศโดยตรงระหว่างกัมพูชากับจีน เช่น โครงการจัดซื้ออุปกรณ์ตรวจจับสารเสพติด อุปกรณ์สำนักงาน และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ที่ทางรัฐบาลจีนให้ความช่วยเหลือโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องจัดซื้อจากภาคเอกชนของจีนโดยตรง ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า โครงการความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของจีนในกัมพูชาเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายบทบาทด้านการลงทุนในกัมพูชาเป็นสำคัญ

3.2.5 การขยายบทบาททางการค้าของจีนในกัมพูชาตะวันตก จากสถิติการค้าระหว่างประเทศของจีนกับกัมพูชาในด้านการนำเข้าสินค้าจากจีน บัญชีว่าสินค้าจีนยังไม่สามารถเข้ามาทำการตลาดจากกัมพูชาได้มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทยกับเวียดนามที่ครองตลาดกัมพูชาเป็นส่วนใหญ่ โดยเมื่อวิเคราะห์จากมุมมองด้านผู้ผลิตหรือด้านอุปทาน (Supply Side) จะเห็นว่าสินค้าจีนที่เข้าสู่ตลาดกัมพูชาส่วนใหญ่อยู่ในระดับต้นที่เป็นการส่งออกทางอ้อม (Indirect Exporting) และการส่งออกทางตรง (Direct Exporting) กล่าวคือ ฐานการผลิตในประเทศจีน จากนั้นจึงส่งออกไปยังตลาดกัมพูชาโดยตรง และเริ่มมีรูปแบบการลงทุนโดยตรง (Direct Investment) มากขึ้นแล้ว โดยเฉพาะสินค้าจำพวกสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ แต่วัตถุประสงค์หลักของจีนในการลงทุนในกัมพูชาคือ การใช้กัมพูชาเป็นฐานการผลิตเพื่อทำตลาดในประเทศพัฒนาแล้ว โดยใช้ประโยชน์จากสิทธิพิเศษในด้านต่างๆ ของกัมพูชาในการทำตลาดต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาในมุมของผู้บริโภคหรือด้านอุปสงค์ (Demand-Side) โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงอิทธิพลของประเทศแหล่งกำเนิดสินค้า (Country of Origin Effects) ด้วยการเปรียบเทียบสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดจากไทย (Made in Thailand) เวียดนาม (Made in Vietnam) และจีน (Made in China) รวมทั้งสินค้าจากแหล่งกำเนิดอื่นๆ จากการสำรวจพฤติกรรมผู้บริโภค

โดยการสัมภาษณ์ผู้ค้า และประชาชนในย่านการค้าที่สำคัญในกัมพูชาตะวันตกพบว่า ในภาพรวมคุณภาพของสินค้าไทยมีตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Positioning) สูงกว่าประเทศอื่นๆ แต่มีราคาแพงกว่าสินค้าจากประเทศอื่นๆ โดยเปรียบเทียบ สินค้าจากเวียดนาม เป็นสินค้าที่มีราคาและคุณภาพปานกลาง แต่ไม่เป็นที่นิยมมากนักในกัมพูชาตะวันตก ส่วนสินค้าจากจีน มีตำแหน่งผลิตภัณฑ์ด้านสินค้านำราคาถูก และคุณภาพไม่ดัดนักเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าจากประเทศอื่นๆ โดยสินค้าที่เป็นที่นิยมมากที่สุด ในกัมพูชาตะวันตกคือ สินค้าจากไทยที่ครองส่วนแบ่งการตลาดมากกว่าร้อยละ 70 แต่ในช่วงหลังสินค้านำราคาถูกจากเวียดนามเริ่มเข้ามาทำตลาดมากขึ้นและแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดไปได้บางส่วน สำหรับสินค้าของประเทศอื่นๆ ที่พบในย่านการค้ากัมพูชาตะวันตก เช่น สินค้าของเกาหลีพบว่า มีราคาแพง จึงไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ส่วนสินค้านำญี่ปุ่น มีภาพลักษณ์ในด้านความทนทาน ถึงแม้จะเป็นสินค้าใช้แล้ว (มือสอง) แต่ก็ยังมีสภาพดี ที่กำลังได้รับความนิยมมากขณะนี้คือ รถจักรยานมือสองที่สามารถพับเก็บได้ ส่วนสินค้าจากอินเดียที่โดดเด่นคือ กลุ่มยาและเวชภัณฑ์ซึ่งเริ่มแพร่หลายในกรุงเทพมหานคร และยังพบมีสินค้าจากอินโดนีเซียด้วย

3.3 ผลจากการขยายบทบาทด้านการค้าของจีนในกัมพูชาตะวันตกต่อประเทศไทย

3.3.1 ความสำคัญของกัมพูชาตะวันตกต่อไทย ไทยมีปฏิสัมพันธ์ด้านการค้ากับกัมพูชาตะวันตกในรูปแบบการค้าชายแดนมายาวนาน แต่ปรากฏเด่นชัดภายหลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส โดยเฉพาะการค้าด้านจังหวัดสระแก้วซึ่งติดกับจังหวัดบันเตียเมียนเจยและพระตะบอง การมีภูมิประเทศที่เอื้อต่อการค้า และไม่มีสิ่งกีดขวางทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรคในการติดต่อระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ กอปรกับทำเลและจุดยุทธศาสตร์ของพื้นที่สามารถเชื่อมต่อไปยังกรุงเทพมหานครและประเทศเวียดนาม เป็นปัจจัยเสริมให้เกิดการค้าชายแดนระหว่างกัน ในระยะแรกมีทั้งการค้าอันอกระบบและในระบบ ซึ่งส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความสัมพันธ์และนโยบายของรัฐบาลทั้งสองเป็นหลัก หากมีสถานการณ์ความสัมพันธ์ที่ไม่ดี ก็

จะมีนโยบายปิดพรมแดนหรือปิดจุดผ่านแดนเพื่อห้ามค้าขาย ขณะเดียวกันหากสถานการณ์ความสัมพันธ์เป็นไปในทางที่ดี การค้าชายแดนก็จะเป็นไปอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่มีนโยบายส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในกัมพูชา “แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า” เมื่อ พ.ศ. 2534 ทำให้ลักษณะการค้าชายแดนที่เดิมส่วนใหญ่เป็นการค้าอันอกระบบมาเป็นการค้าในระบบ ต่อมาสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2546 เกิดจลาจลเผาสถานทูตไทยในกรุงเทพมหานคร ทำให้รัฐบาลไทยมีนโยบายลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูต และประกาศปิดจุดผ่านแดนถาวรด้านจังหวัดสระแก้ว การกระทำดังกล่าวได้กระทบต่อการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้วย โดยเฉพาะมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ไทยต้องสูญเสียเป็นจำนวนมาก และเมื่อรัฐบาลทั้งสองประเทศกลับมามีความสัมพันธ์ทางการทูตที่ดีต่อกัน ก็จะเปิดจุดผ่านแดนให้ค้าขายกันต่อไป ทั้งนี้การค้าชายแดนด้านจังหวัดสระแก้วซึ่งมีพรมแดนติดกับจังหวัดบันเตียเมียนเจยจะมีบทบาทสำคัญในด้านการขนส่งสินค้าไปยังประเทศอินโดจีนด้วย (วัชรินทร์ ยงศิริ, 2547)

กัมพูชาตะวันตกมีความสำคัญต่อไทย ในด้านการค้า ดังกรณีความร่วมมือในกลุ่ม ACMECS ด้านการอำนวยความสะดวกด้านการค้าและการลงทุน ในกัมพูชาตะวันตก เช่น การศึกษาโครงการนิคมอุตสาหกรรมปอยเปตและไพลิน โครงการแหล่งน้ำสำรองปอยเปต ศูนย์กระจายสินค้าศรีโสภณ เขตเศรษฐกิจพิเศษร่วมบริเวณชายแดนคือ ปอยเปต-อรัญประเทศ เกาะกง-คลองใหญ่ ไพลิน-บ้านฝักกาด และคามเรียบ-บ้านแหลม รวมถึงโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจระหว่างศรีโสภณ เสียมเรียบ และพระตะบอง และยังมีโครงการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมไทย-กัมพูชา โดยมีการก่อสร้างถนนสาย 48 ตราด-เกาะกง-สเรอัมเบิล ทำให้การขนส่งสินค้าไปยังประเทศใกล้เคียงทำได้สะดวกขึ้น ซึ่งถนนเส้นนี้ไทยมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือในการก่อสร้างด้วย และยังมีโครงการเมืองคู่แฝด/คู่มิตร (Sister Cities) ซึ่งมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจร่วมกันในการเชื่อมโยงธุรกิจบริการ การค้า ธุรกิจการเงิน (Account Trade)

การขนส่ง (Logistics) ตลาดกลางสินค้าเกษตรร่วม เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว เขตประกอบการอุตสาหกรรม เขตการผลิตร่วม เน้นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงาน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน โดยเมืองคู่แฝดในกัมพูชาตะวันตก ได้แก่ สระแก้ว-บันเตียเมียนเจย จันทบุรี-ไพลิน ตราด-เกาะกง และจันทบุรี-พระตะบอง (สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2552) ตัวอย่างการดำเนินงานในกรณีจังหวัดสระแก้วที่พยายามผลักดันการจัดตั้ง “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” บ้านหนองเอี่ยน อำเภออรัญประเทศ ติดกับ “เขตเศรษฐกิจพิเศษโอเนียง” ซึ่งหากสามารถจัดตั้งได้จริง สระแก้วก็จะเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ที่มีมูลค่ามหาศาล เพราะการค้าชายแดนผ่านจังหวัดสระแก้วยังคงมีมูลค่าสูงสุด หากบรรยากาศทางการเมืองของทั้งสองประเทศ อาจส่งผลกระทบต่อ การดำเนินนโยบายเมืองคู่แฝด แต่สำหรับภาคเอกชนแล้ว ก็ยังคงจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์กับกัมพูชาอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดมหกรรมจำหน่ายสินค้าไทยในกัมพูชา

สำหรับสภาพการค้าของไทยกับกัมพูชาตะวันตกในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มาจากการค้าชายแดนที่มีมูลค่ารวมสูงขึ้นในแต่ละปี โดยในปี พ.ศ. 2554 และ 2555 มูลค่าการค้าชายแดนรวมคือ 63,977 และ 82,089 ล้านบาท ตามลำดับ (กรมการค้าต่างประเทศ, 2556) เหตุที่การค้าชายแดนได้เข้ามามีบทบาทต่อการค้าไทย-กัมพูชา นั้น เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกันทางบกยาวเกือบ 800 กิโลเมตร โดยทิศตะวันตกของกัมพูชาที่ติดกับจังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และตราด เป็นจุดที่มีมูลค่าการค้าสูงสุดของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา และทุกจังหวัดต่างมีจุดการค้าชายแดน (ผ่านแดนถาวร-จุดผ่อนปรนการค้า) เพื่อตอบสนองการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ซึ่งมูลค่าการค้าชายแดนได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยที่ไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอดและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

แนวโน้มการค้าของไทยกับกัมพูชาตะวันตก จะเห็นว่าจังหวัดเหล่านี้เป็นจังหวัดแรกๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าชายแดนกับไทย เช่น เป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เป็นเส้นทางเชื่อมโยงขนส่งสินค้าเพื่อกระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ ของกัมพูชา รวมถึงเป็นกลุ่มตลาดหลักที่บริโภคสินค้าจากไทย เป็นต้น

ทั้งการค้าชายแดนในกัมพูชาตะวันตกก็มีมูลค่าสูงสุดของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งประเภทสินค้าที่ไทยส่งออกไปยังกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ขณะที่สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร ทั้งนี้ จากสถิติการค้าชายแดนที่ผ่านมาจะพบว่าประเทศไทยเป็นฝ่ายได้ดุลการค้ามาโดยตลอด และมูลค่าการค้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กรมการค้าต่างประเทศ, 2556) แสดงให้เห็นว่า ชาวกัมพูชามีความพึงพอใจที่จะใช้สินค้าไทย และก่อให้เกิดค่านิยมการบริโภคสินค้าไทยมาจนถึงปัจจุบัน ในอนาคตสินค้าจากไทยก็ยังคงมีแนวโน้มที่จะอยู่ในความต้องการของกัมพูชาต่อไป โดยมีกัมพูชาตะวันตกเป็นช่องทางกระจายสินค้าที่สำคัญ และหากเส้นทางคมนาคมของกัมพูชาแล้วเสร็จก็จะช่วยเพิ่มศักยภาพการขนส่งสินค้าจากไทยไปยังภูมิภาคต่างๆ ของกัมพูชาได้มากขึ้น รวมถึงประเทศเวียดนามด้วย

ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากผลการจัดงาน Thailand Trade Exhibition 2012 ณ กรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่า สินค้าไทยยังคงได้รับความสนใจและความนิยมจากชาวกัมพูชาเป็นจำนวนมาก ในแต่ละวันมีชาวกัมพูชาทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงเข้าร่วมงานเต็มห้องจัดแสดงสินค้า สินค้าที่ขายดีส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จำพวกอาหารแห้ง เครื่องปรุงรส ของใช้ในครัวเรือน ที่มีขนาดไม่ใหญ่ และราคาไม่แพงมากนัก ผู้ประกอบการ SME จะจำหน่ายสินค้าได้มาก โดยเฉพาะผู้ประกอบการรายย่อยในจังหวัดตะวันออกเฉียงใต้ของกัมพูชาที่ติดกับกัมพูชาตะวันตกซึ่งมักจะเป็นสินค้า OTOP ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็อาจเป็นเพราะผู้ประกอบการมีปฏิสัมพันธ์กับชาวกัมพูชามาก่อน จึงทำให้เข้าใจรสนิยมและพฤติกรรมในการเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภคชาวกัมพูชา

3.3.2 ผลกระทบต่อไทยจากการขยายบทบาทด้านการค้าของจีนในกัมพูชาตะวันตก จากการศึกษาทำให้พบว่า รัฐบาลจีนยังไม่ส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการขยายการค้าในกัมพูชามากนัก โดยสังเกตได้จากย่านการค้าที่สำคัญๆ ในกัมพูชาตะวันตก มีสินค้าจากจีนวางจำหน่ายอยู่น้อยชิ้นเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าจากไทยและเวียดนาม สาเหตุที่สำคัญคือ

ประชากรกัมพูชามีเพียง 15 ล้านคนโดยประมาณ จึงนับว่ายังเป็นตลาดขนาดเล็ก ทั้งฐานะของประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจน ทำให้กำลังซื้อมีจำกัด ตลาดกัมพูชาจึงยังไม่ดึงดูดนักลงทุนเท่าที่ควร สอดคล้องกับข้อมูลทฤษฎีที่แสดงให้เห็นว่า สินค้าที่นำเข้าจากจีนส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าจำพวกวัตถุดิบชั้นกลางที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหลัก ประกอบกับการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การลงทุนผ่านโครงการให้ความช่วยเหลือของจีนในกัมพูชา แสดงให้เห็นว่าจีนให้ความสำคัญกับการขยายโอกาสการลงทุนมากกว่าการมุ่งเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ทางการค้าในกัมพูชา ดังจะเห็นได้จากจีนลงทุนในอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม และอุตสาหกรรมที่ผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมถึงโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยภาคเอกชนของจีน เป็นต้น ซึ่งกัมพูชาพึงพอใจรูปแบบความช่วยเหลือที่มาจากจีน โดยเฉพาะโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้วยเงินเข้าไจบริบทและความต้องการของกัมพูชาและความช่วยเหลือจากจีนยังสอดคล้องกับลำดับความสำคัญนโยบายการพัฒนาประเทศของกัมพูชาด้วย (Sato, Shika, Kobayashi and Kondoh: 2011)

ขณะที่ความสัมพันธ์ด้านการค้าของกัมพูชาตะวันตกกับไทยในภาพรวมพบว่า กัมพูชาขาดดุลการค้าชายแดนให้กับไทยมาโดยตลอด หากในพื้นที่ชายแดนความสัมพันธ์ทางการค้ามีลักษณะของการพึ่งพากันในกลุ่มธุรกิจรายย่อย เช่น เกษตรกรกัมพูชาจำหน่ายมันสำปะหลังในรูปมันเส้นสับมือให้แก่พ่อค้าชาวไทยรวมทั้งไม้ผลที่เริ่มปลูกเพื่อส่งขายให้แก่ไทย เช่น ลำไย ส่วนไทยก็รับซื้อมะม่วงจากกัมพูชาเพื่อนำไปแปรรูปโดยขนส่งผ่านเส้นทางกัมพูชาตะวันตกมาที่จันทบุรี และปัจจุบันโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมเกาะกง ยังต้องใช้ไฟฟ้าจากไทย ในด้านการคมนาคมขนส่งกัมพูชาตะวันตกกับไทยสามารถเดินทางติดต่อกันได้สะดวก สามารถเลือกเดินทางผ่านจุดการค้าชายแดนได้หลายจุด และที่จุดผ่านแดนถาวรปอยเปตเป็นช่องทางเชื่อมต่อที่ถูกใช้เดินทางเข้ากัมพูชามากที่สุด สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบในภาพรวมจะเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

และความขัดแย้งเชิงประวัติศาสตร์ ส่วนในด้านชายแดนไทยมีข้อเสียเปรียบอยู่บ้างในเรื่องความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจของรัฐบาลกัมพูชาที่มีต่อไทย

ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของไทยและจีนในด้านการให้ความช่วยเหลือกัมพูชาพบว่า จีนและไทยต่างใช้การติดต่อเพื่อรับทราบความต้องการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชาแบบทวิภาคี โดยจีนใช้ภาคเอกชนเป็นแนวทางในการติดต่อกับเจ้ากระทรวงต่างๆ ของกัมพูชา ส่วนไทยใช้การต่อสายตรงหรือคุยนอกรอบตามกรอบการประชุมต่างๆ ระหว่างหน่วยงานหลักด้วยกันซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐระดับปฏิบัติการ แสดงถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดซึ่งไม่พบในการติดต่อระหว่างจีนกับกัมพูชา อันเป็นการประสานงานจากล่างสู่บน (Sato, Shika, Kobayashi and Kondoh: 2011) และจากข้อมูลทางเศรษฐกิจและประชากรศาสตร์พบว่า ภาษาถิ่นที่มีบทบาทสำคัญต่อประชาชนส่วนใหญ่ในอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขงคือ ภาษาจีน โดยมีคนไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากที่สุด ประกอบกับการเข้ามามีอำนาจทางเศรษฐกิจของจีนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ภาษาจีนจึงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจต่อภูมิภาคนี้ด้วย (Bruthiaux: 2008)

อย่างไรก็ตาม ไทยพึงตระหนักว่าถึงแม้สินค้าไทยจะยังคงได้รับความนิยมและความต้องการสูงในกัมพูชาตะวันตก แต่ก็ไม่ควรประมาทต่อเวียดนามและจีน เนื่องจากสินค้าที่นำเข้าจากเวียดนามมีราคาต่ำกว่าไทย และต่างก็พยายามขยายบทบาททางการค้าเข้ามาในกัมพูชาตะวันตกเช่นเดียวกัน โดยเวียดนามพยายามจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าประจำปีในทุกจังหวัดของกัมพูชา ส่วนจีนจะเน้นที่การลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ และค้าขายสินค้าจีนให้แก่กลุ่มชาวจีนในพื้นที่พร้อมกับให้ความช่วยเหลือกัมพูชาด้วย โดยเฉพาะการสร้างถนนที่ใช้สัญจรและขนส่งสินค้าระหว่างจังหวัดในกัมพูชาตะวันตกกับเส้นทางที่เชื่อมโยงมายังชายแดนไทยฝั่งจันทบุรี ประการสำคัญประเทศทั้งสองต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อรัฐบาลกัมพูชามาโดยตลอด ต่างจากความสัมพันธ์ของไทยกับกัมพูชาที่ภาคการเมืองเข้ามามีบทบาทโดยตรงต่อการกำหนดภาวะความสัมพันธ์

และอาจทำให้ภาวะการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชาต้องหยุดชะงักหากรัฐบาลทั้งสองฝ่ายมีคำสั่งปิดด่านการค้าชายแดน

3.4 บทสรุป

ในภาพรวมแล้วประเทศไทยกับกัมพูชาตะวันตกนอกจากจะมีความสำคัญด้านการค้าชายแดนที่มีมาแต่ในอดีตแล้ว ยังมีความสำคัญในด้านการเป็นเมืองคู่แฝดที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเพื่อความยั่งยืนทั้งทางการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับประชาชน ที่มีชายแดนติดกันและมีปฏิสัมพันธ์กันมายาวนาน ทั้งเพื่อการติดต่อค้าขายและการไปมาหาสู่ระหว่างญาติมิตรไทยจึงควรใช้ศักยภาพของกลุ่มจังหวัดพื้นที่ชายแดนคือ สระแก้ว จันทบุรี และตราด ร่วมมือกับจังหวัดชายแดนของกัมพูชาตะวันตกคือ บันเตียเมียนเจย พระตะบอง ไพลิน และเกาะกง ให้เกิดประโยชน์สูงสุดร่วมกัน ส่วนข้อสังเกตจากงานวิจัยนี้คือการที่สินค้าไทยได้รับความนิยมในกัมพูชาตะวันตกเนื่องจาก กัมพูชาตะวันตกมีพรมแดนติดต่อกับไทย มีการค้าขายและไปมาหาสู่กันระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ ผ่านรูปแบบการค้าชายแดน รวมถึงนักท่องเที่ยวมีสายสัมพันธ์อันดีต่อกัน ที่สำคัญคือสินค้าไทยมีช่องทางการจัดจำหน่ายที่แข็งแกร่ง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้สินค้าไทยยังมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคในกัมพูชาตะวันตกเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม สินค้าจีนที่มีขีดความสามารถสูงในการแข่งขันและกลุ่มคนรุ่นใหม่ก็นึกถึงคือ สินค้าในกลุ่มอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องเสียง ไฟฉาย โทรศัพท์มือถือ วิทยุ รวมถึงรองเท้าหนังและสิ่งทอ เนื่องจากมีราคาถูกเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าจากประเทศอื่นๆ จึงทำให้สามารถแย่งชิงส่วนแบ่งการตลาดไปได้บ้าง

4. ข้อเสนอแนะต่อไทยในการทำการค้ากับกัมพูชาตะวันตก

4.1 การรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ไทยมีความได้เปรียบเชิงพื้นที่ในกัมพูชาตะวันตก

ตกเมื่อเปรียบเทียบกับเวียดนามและจีน เนื่องจากกัมพูชาตะวันตกมีพรมแดนติดกับไทย แต่สายสัมพันธ์ที่ระดับรัฐบาลระหว่างกัมพูชากับเวียดนามและกัมพูชากับจีนย่อมมีความได้เปรียบในการขยายบทบาททางการค้าและการลงทุน ดังนั้น ไทยจึงควรรักษาระดับความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลให้มีความแนบแน่น เพื่อมิให้ไทยตกอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบประเทศคู่แข่งทั้งสอง

4.2 การสร้างเวทีเจรจาเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าในด้านต่างๆ: การค้ากับกัมพูชาตะวันตกส่วนใหญ่เป็นการค้าชายแดน แต่อุปสรรคที่สำคัญคือ ปัญหาการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดน รวมถึงพิธีการทางศุลกากรของทั้งสองประเทศที่มีได้อำนวยความสะดวกให้เกิดการค้ามากขึ้น ดังนั้น หน่วยงานระดับรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางที่ชัดเจนในการเจรจาเพื่อลดอุปสรรคทางการค้าของทั้งสองประเทศ

4.3 การสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในช่องทางการจัดจำหน่าย: ในแง่ของการดำเนินธุรกิจการที่สินค้าไทยสามารถทำตลาดในกัมพูชาตะวันตกได้ค่อนข้างดี เนื่องจากมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีในระหว่างช่องทางการจัดจำหน่าย (Distribution) ไม่ว่าจะเป็นซัพพลายเออร์ ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ตัวแทนจำหน่าย หรือผู้นำเข้า-ผู้ส่งออก การที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และการค้าขายระหว่างกันมาอย่างยาวนานส่งผลให้สินค้าไทยยังคงตลาดกัมพูชาอยู่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวิธีการรักษาสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระดับธุรกิจจำเป็นต้องอาศัยความซื่อสัตย์ในการทำธุรกิจ ดังนั้น จึงควรมีกลไกในการควบคุมเพื่อให้เกิดความซื่อตรงต่อกันในการทำธุรกิจ เช่น ระบบการรับประกัน หรือระบบการชำระบัญชี เป็นต้น รวมถึงมีระบบให้การสนับสนุนแหล่งเงินทุน เพื่อให้การทำการค้าขายระหว่างกันมีความเชื่อมโยงและคล่องตัวมากขึ้น

4.4 การขยายความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่: เหตุผลด้านเศรษฐกิจถือเป็นประเด็นสำคัญของกัมพูชาที่จำเป็นจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าเงินสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือในโครงการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ส่วนไทยก็ควรใช้จุดแข็งด้านความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่าง

ไม่เป็นทางการ อาทิ ความร่วมมือในระดับองค์กร หรือระดับบุคคลของภาคเอกชน ซึ่งเป็นความร่วมมือในมิติอื่นๆ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันจะเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ที่จะส่งผลดีต่อมิติอื่นๆ ได้อีกด้วย

4.5 การเน้นทำการค้าที่เป็นมิตรและความสัมพันธ์ฉันท์ “เพื่อนบ้าน”: ไทยพึงตระหนักว่าการค้าระหว่างประเทศควรเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการต่อกัน กล่าวคือ ในการค้าร่วมกันนั้นควรจะต้องมีทั้งการขายไปและซื้อกลับ (ส่งออก-นำเข้า) ไม่มีประเทศใดที่ส่งสินค้าออกหรือนำสินค้าเข้าเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ไทยจึงควรซื้อสินค้าจากกัมพูชาเพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นผู้ขายแต่เพียงฝ่ายเดียว อีกประการคือ ไทยต้องมองความสัมพันธ์ต่อกัมพูชาในฐานะที่เราเป็น “เพื่อนบ้าน” กัน หากต้องไม่ติดกับความสัมพันธ์เดิมที่ไทยเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของกัมพูชามาก โดยไม่ได้ตระหนักว่าแท้ที่จริงแล้วประเทศจีน ญี่ปุ่น และเวียดนามต่างมีบทบาทกับกัมพูชาไม่น้อยไปกว่าไทย

5. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี 2554

6. เอกสารอ้างอิง

กรมการค้าต่างประเทศ. 2556. ภาพรวมสถิติการค้าชายแดน. [ออนไลน์]. จาก : <http://bordertrade.dft.go.th/DFT/Report/4.7.2.asp> (20 เมษายน 2556)
ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. 2549. นิคมอุตสาหกรรมเกาะกง...จุดประกายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา. [ออนไลน์]. จาก : http://www.exim.go.th/doc/research/targeted_country/6525.pdf. (22 พฤษภาคม 2555)

วัชรินทร์ ยงศิริ. 2548. กัมพูชา วันวารที่ผันเปลี่ยน. กรุงเทพฯ: ศรีบูรณะคอมพิวเตอร์กราฟิมพ์.

วัชรินทร์ ยงศิริ. 2547. การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา ปัญหาที่ประสบในปัจจุบัน และแนวทางแก้ไขในอนาคต. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา.

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2553. การจัดทำแผนที่การตลาดสำหรับ SMEs ไทยสู่ตลาดอาเซียน: ราชอาณาจักรกัมพูชา. รายงานการวิจัย เสนอต่อ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2552. รายงานการศึกษาธุรกิจดาวรุ่ง กลุ่มอุตสาหกรรมก่อสร้าง: กัมพูชา. รายงานการวิจัย เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2552. Country profile ประเทศกัมพูชา. รายงานการวิจัย เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.

สีดา สอนศรี และคณะ. 2552. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้:

การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศ หลังวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540-2550). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อักษรศรี พานิชสาส์น. 2554. กองทัพทุนจีน “เดินออกไป”: กรณีศึกษาทวงสิ. [ออนไลน์]. จาก: <http://logistics.dpim.go.th/article/detail.php?id=1894> (28 เมษายน 2555)

ASEAN Food Security Information and Training (AFSIT). 2009. ASEAN Agricultural Commodity Outlook. No. 3 December 2009. Office of Agricultural Economics (OAE), Bangkok.

Bruthaiuz, P. 2008. Language Education, Economic Development and Participation in the Greater Mekong Subregion. *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 11(2), 134-148.

- Cambodia Investment Information. 2012. **Tourism**. [ออนไลน์]. จาก : <http://www.investincambodia.com>. (25 สิงหาคม 2555)
- Council for the Development of Cambodia (CDC). 2005. **Prime Investment Information in Cambodia (Province-Cities)**. [online]. from: http://actiongrouppltd.com/pdf/Prime_invest_information_in_cambodia.pdf. (22 May 2012)
- Economic watch. 2010. **Cambodia Trade Statistics, Export Statistics, Export Partners and Products, Import Statistics, Import Partners and Products**. [online]. from: http://www.economywatch.com/economic-statistics/Cambodia/Trade_Statistics/. (18 August 2012)
- International Cooperation Study Center (ICSC). 2012. **Kingdom of Cambodia**. [online]. from: <http://www.apecthai.org/apec/th/profile1.php?continentid=2&country=k3>. (22 May 2012)
- Investment in Cambodia, 2012. **Power**. [online]. from: <http://www.investincambodia.com/power.htm>. (25 August 2012)
- Sato, J., Shika, H., Kobayashi, T., and Kondoh, H. 2011. “Emerging Donors” from a Recipient Perspective: An Institutional Analysis of Foreign Aid in Cambodia. **World Development**. 39 (12), 2091–2104. From www.elsevier.com/locate/worlddev
- Seng Vang. 2011. **Country report on rice cultivation practice: Cambodia**. CARDI Expert Meeting 2–3 June 2011 Bangkok, Thailand. [online]. from: http://www.jgsee.kmutt.ac.th/apnproject/Web_Postconference/pdf/5_Cambodia.pdf. (28 April 2012)
- Tourism of Cambodia. 2012. **Travelguides**. [online]. from: <http://www.tourismcambodia.com/travelguides/provinces/> (25 August 2012)